

Besenyő János

Magyar katonák tevékenysége az angolai ENSZ-békeműveletekben

Már a rendszerváltást megelőző időszakban Magyarország igyekezett eltávolodni a szovjet érdekszférától és kereste azokat a lehetőségeket, amellyel a korábbi szoros függőségeket lazíthatják. Erre az egyik lehetőséget az ENSZ által szervezett különböző békeműveletekben történő részvétel kínálta, amelyekben főként a hadsereg és a rendőrség szakemberei vállaltak szerepet. Jelen tanulmány bemutatja a Magyar Honvédség első afrikai (angolai) szerepvállalását, amelynek az eredményei a békeműveletek terén további lehetőségeket teremtettek az ország számára.

A cikk megírásához a meglévő igen hiányos levéltári anyagokon kívül felhasználtam azoknak a ma már nyugállományba vonult katonáknak visszaemlékezését is, akik egykoron Angolában szolgáltak. Mielőtt rátérek a címben szereplő gondolat kifejtésére, szükségesnek látom, hogy bemutassam azt a folyamatot, amely az ENSZ által indított békeművelethez vezetett.

Az angolai portugál gyarmatosítás igen sokban különbözött a német, francia, belga, angol, vagy éppen a holland példától. Portugália ugyanis nem elszállította a kitermelt értékeket, hanem igyekezett Angolában felépíteni az új Portugáliát.¹ Bizonyos értelemben ez még pozitívumként is értékelhető, mert a jelenleg is megtalálható városok, a gyarmati rendszer felszámolásakor még meglévő ipari létesítmények portugál eredetűek. Az őslakosokkal szemben alkalmazott módszerek viszont hasonlóak voltak a többi gyarmatosító országhoz.

Bár az 1950-es években Angolát tengerentúli tartománynak nevezték és néhány kisebb reformot is elindítottak, a portugálok korábbi politikája nem sokat változott. Ez pedig értelemszerűen magával hozta az akkor még etnikai-területi alapokon szerveződő függetlenségi csoportok megerősödését, majd az erőszak eszkalációját.² Az angolaiak által indított függetlenségi harc majdnem tizenöt éven keresztül tartott,

1 Patrick Chabal, Nuno Vidal: Angola: the weight of history. p. 4.

2 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 287.

míg végül az anyaországban a rendszerrel szembekerült hadsereg 1974. április 25-én, a „szekfűs forradalom” kiobbantásával felszámolta a korábbi portugál gyarmati politikát. Ennek következményeként a portugálok 1975-ben kivonultak Bissau-Guineából, Mozambikból, a Zöld-foki szigetekről, Sao Tomé és Príncipe-ből, majd Angolából is.

A gyarmati rendszer felszámolása után a már egymással korábban is ellenséges viszonyban lévő nemzetiségek gyorsan egymás torkának ugrottak, bár ezt ideológiai tartalommal igyekeztek megtölteni.³ Ebben a harcban azonnal akadt „önzetlen segítség”, így a kétpólusú világrendszer vezető nagyhatalmai – indirekt módon – hozzájárultak az évekig tartó polgárháború elhúzódásához.

Az MPLA⁴ által létrehozott kormány támogatására bevonultak a kubai csapatok, amíg az ország másik részén a dr. Savimbi által vezetett árnyékkormány, az UNITA⁵ és illegális hadsereg támogatását az USA, Zaire,⁶ és a Dél-Afrikai Köztársaság⁷ vállalta magára.⁸ Így hamarosan megvalósult Angola kettészakadása, amely jelentősen hozzájárult a majd több mint egy évtizeden keresztül tartó véres polgárháború kiobbantásához.

A háborúban a szembenálló felek váltakozó sikerrel harcoltak. A hatalom egyedüli birtoklását egyik sem tudta megszerezni, még külföldi segítséggel sem, így a konfliktus az 1980-as évek végére holtpontra jutott. Az MPLA és az UNITA is megpróbált katonai győzelmet kicsikarni, ám az 1987 novembere és az 1988 márciusa között lezajló Cuito Cuanavale-i csata patthelyzettel zárult, így a katonai stratégiák és a politikusok számára is egyértelművé vált, hogy a konfliktus megoldását katonailag nem képesek elérni, így tárgyalásokat kezdtek egymással.⁹

Végül 1988. december 22-én az Egyesült Nemzetek Szervezetének égisze alatt egyezett meg Angola, az Egyesült Államok, Szovjetunió, Kuba és a Dél-Afrikai Köztársaság New Yorkban. A New York-i megállapodás értelmében Angolából kivonultak a dél-afrikai és a kubai csapatok.¹⁰ A portugál Bicesseben a „trojka” (USA, Oroszország, Portugália) támogatásával 1991-ben aláírt békeszerződés felügyeletét az érintett felek a világszervezetre bízták.¹¹

A békeszerződésben a felek többek között rögzítették, hogy általános szabad választásokat tartanak, valamint nemzeti hadsereget hoznak létre, miután mind az

3 Tony Hodges: Angola: from Afro-Stalinism to Petro-diamond capitalism. Indiana University Press, 2001. pp. 7–9.

4 Movimento Popular para a Libertação de Angola.

5 União Nacional para a Independência Total de Angola.

6 Ma a Kongói Demokratikus Köztársaság.

7 Dél-Afrika nemcsak támogatta az UNITA-t, hanem aktív hadviselő is volt. Nem akkora erővel, mint Kuba, de azért jelentős létszámmal, tüzérséggel, páncélos csapatokkal, légierővel.

8 Patrick Chabal, Nuno Vidal: Angola: the weight of history. Columbia University Press, 2007. p. 100.

9 Búr Gábor: A szubszaharai Afrika története 1914–1991. Budapest, 2011. Kossuth Kiadó. pp. 171–172.

10 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 303.

11 W. Martin James, Susan Herlin Broadhead: Historical dictionary of Angola. Scarecrow Press, 2004. pp. 19–20.

UNITA-t, mind a kormánycsapatokat feloszlatták. A két fél abban állapodott meg, hogy a szembenálló csapatok „munka” nélkül maradt katonáit együttesen integrálják a nemzeti hadseregbe.¹² Ezek megvalósításában közreműködött 1989 januárjától 1991 májusáig az ENSZ Angolai Ellenőrzési Missziója¹³ is, amelynek rendeltetése (a világszervezet kongói művelete óta) az első ENSZ-békeművelet végrehajtása volt az afrikai kontinensen.

Sajnálatos módon a szembenálló felek egyet nem értése, valamint a fegyveres csoportok között nagy gyakorisággal kirobbanó harcok miatt az országban további három békeművelet¹⁴ kellett indítania a világszervezetnek. A nehézségek ellenére az ország és az UNAVEM vezetői is úgy látták, hogy a körülmények megfelelőek egy általános és szabad választás kiírására, ahol az angolaiak eldönthetik, hogy kinek adnak bizalmat az ország vezetésére.

Az 1992 szeptember 29–30-ai választásokon a hivatalos adatok szerint az ország lakosságának 91%-a, 4.82 millió szavazó járult az urnákhoz. Dos Santosra a szavazók 49,6%-a, dr. Jonas Savimbire pedig 40,07%-a adta a voksát.¹⁵ A parlamenti választásokat szintén az MPLA nyerte meg, 53,74%-ot szerezve meg, míg az UNITA a szavazók 34,10%-át nyerte meg. Az MPLA így 129, az UNITA 70 képviselőt delegálhatott a Nemzetgyűlésbe. Tíz másik párt összesen 21 helyet szerzett.

Dr. Jonas Savimbi a választási eredményre úgy reagált, hogy visszahívta tábornokait a nemzeti hadseregből és kivételesen kemény offenzívába kezdett, meghódítva az ország területének mintegy kétharmadát.¹⁶ Ennek kapcsán Margaret Anstee, a főtisztviselő képviselője úgy nyilatkozott, hogy a nemzetközi közösségek nem mutattak határozott érdeklődést az angolai problémák megoldására, így Angola a „hidegháború árvájává vált.”

Az UNAVEM ekkor már tisztán látta, hogy csupán néhány száz ember nem tud százötvenezer hadviselőt leszerelni. Amikor 1994-ben megszületett a lusakai megállapodás, az ENSZ – tanulva a korábbi kudarcokból – hajlandó volt finanszírozni az UNAVEM II párszáz fős létszámának bővítését nyolcezer főre, illetve az erősebb mandátummal rendelkező UNAVEM III művelet megindítását. A lusakai egyezménytől annak ellenére is sokat vártak, hogy azt Savimbi nem volt hajlandó aláírni. Látván korábbi szövetségeseinek érthetetlen makacsságát, az USA 1993 májusában végül felvette Luandával a diplomáciai kapcsolatokat. Válaszul a luandai kormány piacgazdaság létrehozását vállalta.

Tekintettel arra, hogy az országot szinte teljes mértékig tönkretette a háború, a kormány a nemzetközi közösségek pénzügyi támogatását kérte, amely azonban – az élelmiszer-támogatás és az olajbefektetések kivételével – nem érkezett meg. A legnagyobb probléma mégis az volt, hogy az amerikaiak továbbra sem gyakoroltak

12 <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/UnavemIB.htm> (letöltés ideje: 2014. 09. 30.)

13 United Nations Angola Verification Mission – UNAVEM

14 UNAVEM II, UNAVEM III és MONUA

15 Tony Hodges: Angola: from Afro-Stalinism to Petro-diamond capitalism. Indiana University Press, 2001. pp. 14.

16 Patrick Chabal, Nuno Vidal: Angola: the weight of history. Columbia University Press, 2007. pp 139–145.

nyomást az UNITA fegyvereseire, sőt, a lusakai egyezmény protokolljainak alkalmazását ellenőrző „trojka” megfigyelői és az ENSZ bátorítására számos engedményt tettek a szervezet irányába. A kormányt pedig arra kötelezték, biztosítson Jonas Savimbinak különleges státuszt. Ennek ellenére a szembenálló felek nem tudtak megegyezni és újra kezdődtek az ellenségeskedések.¹⁷

Magyarország bekapcsolódása az angolai rendezésbe

Magyarország már az 1980-as évek végétől figyelemmel kísérte az angolai rendezést, amelyet a Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnökség vezetője, Szűcs Ferenc altábornagy által 1988. szeptember 8-án Pacsek József altábornagynak küldött jelentés is bizonyít. Az igen részletes jelentés¹⁸ már foglalkozik egy esetleges magyar részvétellel a rendezésben, bár annak inkább a nehézségeit hangsúlyozta. Még 3 évnek kellett ahhoz eltelnie, hogy komoly megfontolás tárgyává tegyék az angolai rendezésben történő magyar részvételt, amelyre 1991-ben került sor.

Magyar katonák először az UNAVEM II misszióban vettek részt, majd a tevékenységük elismeréseként az UNAVEM III és a MONUA¹⁹ műveletben is.²⁰ Az ENSZ felkérésére az UNAVEM missziókban váltásonként 10 katona, valamint egy 15 fős rendőri kontingens, míg a MONUA műveletében 3 fős katonai és egy 8 fős rendőri kontingens képviselte hazánkat.²¹

Korábban a rendőrség²² és a Magyar Néphadsereg jó kapcsolatot alakított ki az MPLA, az angolai hadsereg, valamint a többi fegyveres testület vezetésével. Éveken keresztül több angolai tiszt kapott lehetőséget arra, hogy végzettséget szerezzen a magyar katonai felsőoktatás intézményeiben. Ezeket a képzéseket az Angolai Népi Köztársaság és a Magyar Népköztársaság Honvédelmi Minisztériuma között megkötött együttműködési megállapodások szabályozták.²³ Ezen felül alkatrészeket is szállítottunk az angolai hadsereg harci gépjárműveihez,²⁴ illetve magyar nagykövetség

17 Tony Hodges: Angola: from Afro-Stalinism to Petro-diamond capitalism. Indiana University Press, 2001. p. 19.

18 A jelentés kitér az ország általános adataira, a katonai helyzetre, a térség katonai erőire, valamint a politikai rendezés esélyeire. (A jelentés száma: 79/19)

19 United Nations Observer Mission In Angola

20 <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Monua/monuab.htm> (letöltés ideje: 2014. 09. 30.)

21 Pontosan nem sikerült kideríteni, hogy, hány magyar katona szolgált Angolában, a jelenlegi információim szerint ez szám 70 fő körüli lehetett. Sajnos a Magyar Honvédség afrikai szerepvállalásában igen sok fehér folt található, mivel a gyakori átszervezések következtében alig maradt meg releváns információ a kontinensen működött missziókról. Így a kevés számú levéltári dokumentumot az afrikai kontinensen korábban szolgálatot teljesítőkkal készült interjúk információival egészítettem ki a tanulmányomban.

22 A magyar rendőrség éveken keresztül tartott kiképzést angolai rendőröknek hazánkban, de mivel azok több évi tanfolyam költségével maradtak adósok, 1990-től a tanfolyamokat a BM megszüntette. MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 00377

23 Az 1988/89-es tanév folyamán például gépesített lövész, lokátortechnikusi, logisztikai, híradó, harckocsizó és pénzügyi képzésben 30 tiszt, valamint 25 altiszt vett részt az angolai hadsereg állományából. MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1988, 00668

24 MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 001056, valamint MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 00541

is működött az országban, amely különböző diplomáciai, gazdasági és kulturális projekteket felügyelt.²⁵

Az 1990-es évben a Külügyminisztérium értékelésében megfogalmazódott, hogy Angola „... közép és hosszú távú terveinkben kiemelt bíró reláció. Szükségesnek tartjuk, hogy a jövőben is megfelelő tájékozottsággal rendelkezünk az ország belső helyzetének alakulásáról, új politikai erők megjelenéséről, más érdekelt országok képviselőinek véleményéről.”²⁶ Egy másik jelentés szerint Angola a dél-afrikai régióban politikailag és gazdaságilag meghatározó szerepet játszik és fog játszani, ezért és a jövőbeni gazdasági előnyökért a magyar szerepvállalást erősíteni kell, illetve állandó jelenlétre kell törekednünk.²⁷

Érthető módon, amikor felmerült a magyar részvétel az angolai ENSZ-műveletben, a katonai²⁸ és politikai vezetés élő kapcsolatokkal, naprakész, friss információkkal rendelkezett Angoláról és a térségben zajló folyamatokról. A pozitív döntést megkönnyítette a regnáló angolai vezetés, sőt az UNITA²⁹ támogató hozzáállása is, akik szívesen láttak volna magyar békefenntartókat az újonnan fölállítandó ENSZ-békeműveletben.³⁰ Végül az ENSZ kérdésére 1991. május 15-én nyilatkozott a magyar vezetés, hogy egy 15 fős katonai csoporttal részt veszünk az angolai rendezésben.³¹

Kiválasztás, hazai felkészítés

Az első angolai csoport (1991) kiválasztását a HVK Hadművelési Főcsoportfőnökségen a Hajdú László ezredes által vezetett Nemzetközi Munkacsoport végezte.³²

25 Ezek a kapcsolatok azonban a rendszerváltás idejére kissé erodálódtak, ugyanis a magyar fél már nem volt hajlandó hitelszállításokat eszközölni az angolai fél számára. Egyébként az éves exportunk évi 5–6 millió USD-t tett ki. Míg a többi volt szocialista ország a várható békekötésre tekintettel, a meglévő pozícióik erősítésén fáradozott, Magyarország bezárta a luandai kereskedelmi kirendeltségét, illetve a már meglévő pozíciók megtartása helyett azokat fokozatos leépítette. Pedig az angolaiak lehetőséget biztosítottak volna több magyar cégnek is a cabindai olajkincsek kitermelésben, valamint az ország újjáépítésében. MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 00379, MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 00381, valamint MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 001844

26 MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 0030

27 MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 002492

28 A magyar katonai vezetés már 1988 óta figyelemmel képviselte az ENSZ afrikai békeműveleteit, sőt a namíbiai műveletbe nagyobb létszámú egység kiküldésével is számolt. Végül nem katonák, hanem rendőrök mentek Namíbiába, de a Magyar Néphadsereg, majd Honvédség vezetői készültek a további lehetséges afrikai műveletekre. MNL OL XIX-J-1-j, Namíbia, 1988, 003777

29 A magyar kormány 1990-91 során portugál és dél-afrikai közvetítéssel kapcsolatot teremtett az angolai szocialista kormány ellenzékét vezető Jonas Malheiro Savimbivel, aki szintén támogatta a magyar békefenntartók részvételét az UNAVEM műveletben. MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 002042, valamint MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 001673

30 MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 00541, valamint MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 002083

31 A békefenntartók kiküldésén felül az ENSZ a tervek szerint magyar helikoptereket bérelt vagy vásárolt volna az angolai műveletekbe. Azonban a kanadai Skylink cég által tett ajánlatot – annak kedvezőtlen feltételei miatt – a magyar vezérkari főnök visszautasította. - MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 0041

32 A Nemzetközi Munkacsoport fő feladata a CFE, Nyitott Égbolt, Bécsi Dokumentum és ENSZ-ügyek intézése volt. Akkor a legnehezebbnek a CFE bizonyult, mivel életbe lépett a szerződés és kezdődtek a helyszíni ellenőrzések, valamint a fegyverzetcsökkentés. A Munkacsoport feladatai közé tartozott többek között, az 57 magyar bejelentett hely (katonai szervezet) felkészítése az ellenőrzésre, ami komoly kihívást jelentett. Ilyen feladatot a Honvédség ugyanis korábban sohasem végzett.

1991 tavaszán Bíró József vezérőrnagy főcsoportfőnök magához hívatta Hajdú ezredest, akivel együtt kihallgatásra jelentkezett az akkori vezérkari főnöknél, Borsits László altábornagynál.

A vezérkar főnöke arról tájékoztatta őket, hogy politikai döntés alapján egy 15 fős tiszti megfigyelői csoportot küld a honvédség Angolába. Az altábornagy parancsot adott az állomány kiválasztására és felkészítésére úgy, hogy azok két héten belül menetkészek legyenek. A feladat végrehajtásával Hajdú ezredest bízták meg. Az ezredes és munkatársai az MH Személyügyi Csoportfőnökség segítségével választották ki a feladatra számításba vehető állományt.³³ A MK Katonai Felderítő Hivatal tisztjeit leszámítva 94 fő maradt fenn a rostán (ekkor ennyi tisztnek volt közép-, vagy felsőfokú nyelvvizsgálója angolból).

A jelöltek nyelvtudási szintjét egy rövid angol nyelvű beszélgetéssel és szakfordítási feladattal Hajdú ezredes ellenőrizte.³⁴ A felkészítés az MH Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ (MH HIEK) elhelyezési körletében, a Honvédelmi Minisztérium Hűvösvölgyi objektumában folyt, amit a központ munkatársaival és szakelőadók bevonásával hajtottak végre. Az MH HIEK állományából többen teljesítettek szolgálatot az 1988 és 1991 között zajló iraki–iráni UNIMOG misszióban, és az akkori viszonyokhoz képest komoly békeművelti tapasztalatokkal rendelkeztek. Ennek ellenére a két hét nagyon kevés volt a kiválasztás, felkészítés, orvosi vizsga, felszerelés, adminisztrációs és egyéb ügyek intézésére.³⁵

A második váltás felkészítését már a Békefenntartó Erők Kiképző Központja (BEKK), végzete, amelyet az először kiutazó csoport felkészítése során tapasztalt hiányosságok miatt hoztak létre Hajdú ezredes javaslatára. Az alakulatot Budapesten, a Tünde utcai objektumban helyezték el, parancsnokának pedig Deák János vezérezredes, vezérkari főnök, az 52. Javító Ezred akkori parancsnokát, Horváth Zoltán mérnök alezredest nevezte ki. Horváth alezredes tapasztalt csapatparancsnok volt, egyben az MH HIEK bevonható ellenőri állományába tartozott, ezért is esett rá a választás.³⁶ A szervezet azonban rövid életű volt, felszámolását követően a missziós felkészítéseket a Műveletirányító Központ végezte.

Bár az első csoport felkészítése különbözött a későbbi váltásokétól, a missziós felkészítés első lépéseként minden jelentkezőnek egy – ma már úgy tűnik, túlzott szigorúságú – angol nyelvi alkalmassági vizsgát kellett tennie.³⁷ Ezen sokan elbuktak, mivel

33 Az 1990-es évek elején a Magyar Honvédség állományából valamennyi – így az angolai is – missziókba csak szigorúan önkéntes alapon lehetett szolgálatot vállalni, illetve a pályázati felhívásra jelentkezteknek nagyon komoly szakmai, nyelvi és egészségügyi szűréseket kellett keresztülmenniük. Ezért bár folyamatosan túljelentkezés volt a missziós beosztásokra, nem mindig találtak elegendő alkalmas jelöltet. Így fordulhatott elő, hogy többen vagy hosszabbították a kinti szolgálatukat, illetve rövid időn belül újabb misszióba küldték őket.

34 Forrás: Hajdú László nyugállományú ezredes. (2011. szeptember)

35 Végül a kontingens nem utazott ki a jelzett két héten belül, mert a misszió infrastruktúrájának kiépítése a tervezettnél lassabban haladt. Több hetes késéssel dr. Török László alezredes, magyar rangidős vezetésével először öt tiszt utazott ki a műveleti területre, majd pár hét múlva az itthon maradt 10 tiszt is követte őket.

36 <http://hnykszabadszallas.5mp.eu/web.php-a=hnykszabadszallas&o=Xx6rGZx7yn> (letöltés ideje: 2014. 06. 25.)

ekkor még nem túl sok hivatásos katona, tiszt rendelkezett megfelelő angol nyelvtudással. Így az első időkben komoly gondot okozott, hogy elegendő, angolul beszélő békefenntartót küldjenek ki Angolába. Ezért mind a katonák, mind a rendőrök gyakran „öltöztettek be” diplomataikat a Külügyminisztérium állományából, akik a misszió ideje alatt katonai/rendőri rendfokozattal bírtak.³⁸ Az első váltásba a Külügyminisztérium három főt delegált.³⁹ Hogy ezeket a kényszerű beöltöztetéseket elkerüljék, a honvédség több helyőrségben (Budapest, Debrecen) is angol nyelvtanfolyamokat szervezett, hogy elegendő angol nyelven beszélő katonát küldhessenek Angolába.⁴⁰

A jelzett problémákat a világszervezet képviselői is ismerték, illetve a korábbi negatív tapasztalatok miatt a magyar békefenntartók kiérkezés utáni első megméretetése szintén a nyelvi ismereteket vizsgálta. Ebben az ENSZ a saját nyelvi követelményeit vizsgálta. Emiatt előfordult, hogy ezt az akadályt sokan csak többszöri nekifutással tudták venni.

A magyarok többsége a kezdeti időszakban még nem volt tisztában azzal a ténnyel, hogy „minden nemzet a saját nyelvén beszél az angolt”, illetve vannak olyan kiejtésbeli specialitások, amit még a született angolok sem értenek meg.⁴¹ A komoly nyelvi felkészítés/szűrés értékelhető haszna az volt, hogy a vezényelt állomány kommunikációs képessége nem különbözött a többi, szintén kevés missziós tapasztalattal rendelkező országból vezényeltékétől.

Ezek után következett a békefenntartóknak jelentkező egészségügyi vizsgálata. Bár a katonaeorvosok számottevő trópusi tapasztalatokkal rendelkeztek,⁴² a magyar egészségügyi rendszer vezetői nem igazán tudták eldönteni, mik a legfontosabb egészségügyi prioritások. Mivel nem akartak végzetes hibát elkövetni, ezért valamennyi lehetséges vizsgálatot elvégeztek a kiutazó állományon, így egy nagyon komoly fizikai és mentális állapotfelmérés után került csak sor az egészségügyi felkészítésre.

37 Volt olyan békefenntartó, aki szerint az angolai műveletekben résztvevők nyelvvizsga-szintű (néha még nehezebb) szűrése teljesen szükségtelen volt. Ugyanis egy ilyen jellegű feladat ellátásánál nem az angol irodalmi nyelv, hanem a köznapi beszélt nyelv ismeretére van szükség. Nagyobb haszna lett volna az ENSZ által készített, a megfigyelők munkáját segítő sablonok alapján szerkesztett jelentések összeállításának, illetve az angol nyelvű rádióforgalmazás (ami az egyik legnagyobb kihívás) gyakoroltatásának.

38 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 271.

39 MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 0039

40 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 240., 270., 286.

41 Több, korábban Angolában szolgált békefenntartó jelezte, hogy nagy hasznát vették volna, ha a nyelvi felkészítésre meghívtak volna olyan missziót megjártaikat, akik felkészítették volna a kiutazó állományt az ENSZ-ben beszélt – úgynevezett „missziós nyelvre” – angolra. Elkerülhető lett volna az a nevetséges helyzet, hogy az első napokban, hetekben a magyar megfigyelők tökéletesen tudtak egymással angolul beszélni, de halvány fogalmuk sem volt arról, hogy a körülöttünk lévő többi nemzet katonái milyen nyelven beszélnek. Bővebben erről: Besenyő János: A Magyar Honvédség részvétele az angolai békefenntartásban, Sereg Szemle, VIII. évfolyam, 1. szám, 2010. január–március 134–143. oldal.

42 1973–5 között közel 600 magyar (zömében tiszt, kisebb részben diplomata) teljesített szolgálatot Dél-Vietnamban, trópusi körülmények között. Az ott szerzett értékes tapasztalatok ekkor a magyar katona-egészségügyben még megvoltak.

A kint szolgálatot teljesítettek véleménye szerint a felkészítést végző orvosok által elmondottak nem minden része volt helyálló és használható. Főként azért, mert a békeműveletek végrehajtása során, háborús műveleti körzetben nem mindig tudták betartani az itthon számukra megszabott előírásokat (nem teheti meg például a békefenntartó, hogy egy felé nyújtott, de több hónapos hámló kosszal borított baráti kezét nem fogad el, vagy az ebből a kézből nyújtott ételt visszautasítja stb.). Az sem megoldható, hogy egy folyóban elakadt kocsiban ne érintkezzen baktériumokkal fertőzött édesvízzel, vagy egy összecsapás körülményeit úgy vizsgálja ki, hogy ne érjen semmihez, főleg ha nem is kaptak gumikesztyűt a szemle végrehajtására kijelölt békefenntartók.⁴³

Miután ezek a dolgok világossá váltak a magyar békefenntartók előtt, sajátos módszereket alkalmaztak. Volt olyan tiszt, aki a saját, személyes ügyeire (evés, ivás stb.) a bal kezét használta. A jobb kezével „élte a társadalmi életet”. A munkahelyre visszaérkezve pedig a lehetőségekhez képest fertőtlenítette magát. Az elfogyasztott, ismeretlen eredetű ételek szükségessé tették a napi „belső fertőtlenítést” is. Erre tökéletesen megfelelt napi fél deci (nem több) tömény alkohol.

Ami az egészségügyi felkészítésben igazán pozitívumként értékelhető, az a védőoltásokkal történő ellátás. Ez a többi nemzet fölé emelte a magyarokat, ugyanis az ő részükre nem volt szükség az ENSZ kiegészítő védőoltásaira. A malária megelőzésére kapott Lariam nevű gyógyszer is a legkorszerűbbnek számított. Az már más kérdés, hogy – szintén a trópusi tapasztalatok hiánya miatt – senki sem tudta itthon, hogy ezt a készítményt milyen hosszú ideig lehet alkalmazni anélkül, hogy a májat maradandó károsodás ne érje. Akkor azt az eligazítást kapták, hogy a kiutazás előtt egy héttel meg kell kezdeni és a hazaérkezést követően még szintén egy hétig szedni kell. A kinti portugál kórház orvosa szerint maximum hat hónapig lehet szedni. Miután visszaérkeztek a kiküldetésből, a visszaszűréskor már az itthoni orvos is le volt döbbenve, hogy a tisztjeink több mint egy évig, folyamatosan szedték a gyógyszert. Elmondható, hogy az egészségügyi alkalmasság megállapítását és a felkészítést az akkori ismeretek, tapasztalatok függvényében, a magyar orvosoktól elvárható legmagasabb szinten végezték.

A misszióra történő katonai békefenntartói felkészítést az első váltásnál ideiglenes tartalommal szervezték, mivel még nem voltak olyan katonák, akik afrikai tapasztalatokkal rendelkeztek volna. Így a legelső angolai csoport felkészítési anyagát az ENSZ iraki–iráni békeműveletében (UNIMOG) tapasztalatot szerzett katonák,⁴⁴ valamint külügyi szakemberek állították össze. Bár az iraki műveleti területen

43 Ez nem csak Angolában jelentett problémát. Emlékszem, hogy 2003-ban Nyugat-Szaharában a magyar kontingens egyik tagja járőrben volt az afrikai társával, amikor a gépjárművük aknára futott és felborult. Az afrikai tiszt megsérült és vérzett, így a magyar tiszt elsősegélyt nyújtott a számára. Mivel az elsősegélyládában nem volt gumikesztyű, szabad kézzel kellett a társát bekötözni. Nem sokkal később kiderült, hogy az általa bekötözött tiszt HIV-vírussal fertőzött, így visszaküldték a hazájába. Az akkori teszteknel 8 hetet kellett várni, ahhoz hogy biztos eredményt kapjanak. Ez az időszak magát a poklot jelentette a magyar tisztnek, aki több mint 12 kilogrammot fogyott az idegességtől. Szerencsére nem fertőződött meg, de itt is látható volt, hogy az itthon megkövetelt egészségügyi előírásokat nem minden esetben lehet a műveleti területen betartani.

44 A Honvédelem négy éve, 1990–1994. p. 29.

békefenntartói tapasztalatokat szerzettek nem a trópusokon szolgáltak, az általuk nyújtott felkészítés komoly segítséget jelentett a világszervezet által működtetett missziókról csak minimális ismeretekkel rendelkezők számára. Az tény, hogy abban az időben még a Magyar Honvédség nem rendelkezett azokkal az eszközökkel, amiket az ENSZ használt, de a felkészítést végzők igyekeztek ezeket az eszközöket (szállító, víztisztító, kommunikációs stb.) is úgy megismertetni, hogy azok a gyakorlatban is használhatók voltak.

A felkészítés eredményességére hamar választ kapott a magyar vezetés, mivel 1991. július 15-én az első csoport elindult a műveleti területre.⁴⁵ Az első váltásban két, a csoport felkészítésében is szerepet vállaló, ideiglenesen katonai rendfokozatot kapott külügyes szakember is kiutazott, akik korábban Angolában szolgáltak. Az ő helyi kapcsolataik, és tapasztalataik sokat segítettek az első csoport munkájában.⁴⁶ A kikerülő katonák kint az ENSZ által szervezett célfelkészítésen is részt vettek, ahol kiderült, hogy bár a hazai felkészítésnek voltak hiányosságai, a magyarok felkészültségükkel a jobbak közé tartoztak.⁴⁷ Ennek ellenére voltak olyan hiányosságok a felkészítésben, amit a második váltás kiképzésénél már igyekeztek kiküszöbölni.

A második résztvevő csoport felkészítésében, amit már a frissen felállított MH Békeerő Kiképző Központ (MH BEKK)⁴⁸ munkatársai végeztek, már olyan tisztek is szerepet kaptak, akik akkor érkeztek haza Angolából.⁴⁹ Ezek a tisztek az általuk megszerzett tapasztalatokból igyekeztek minél többet átadni a kiképzésben résztvevő állományoknak.⁵⁰ Kiemelten foglalkoztak a misszió alaptervékenységéből adódó feladatokkal, mint például a tűzszüneti ellenőrzés, a fegyveres csoportok szétválasztása, lefegyverzése, valamint a választások megszervezése.

Ekkor alakult ki a Magyar Honvédség békefenntartással foglalkozó rendszere, amely kisebb-nagyobb változtatásokkal, átalakításokkal a mai napig is működik. Természetesen a kint szolgálók által tartott előadásokat sem lehetett teljes egészében hasznosítani, mivel Angolát hat régióra osztották fel, amelyekben több mint 40 tábor (mind más és más specifikummal, más körülmények között) működött. A kis létszámú magyar kontinens tagjai pedig nem szolgálhattak minden táborban, így az esetleg Bungo-tábor tapasztalatairól tartott előadást a Mavingába kerülő magyar békefenntartó csak korlátozottan tudta használni.⁵¹ Ennek ellenére a misszióban korábban kint szolgáltak bevonása a felkészítésbe olyannyira hasznosnak bizonyult, hogy az MH BEKK megszűnése után a békekiképzés feladatait átvevő Művelet

45 A Honvédelem négy éve, 1990–1994. p. 29.

46 Besenyő János – Búr Gábor – Horváth Sándor: Magyar katonák és rendőrök az ENSZ angolai békeműveletében. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat. p.106. és 123.

47 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 271.

48 A Honvédelem négy éve, 1990–1994. p. 185.

49 A Honvédelem négy éve, 1990–1994. p. 183.

50 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 241.

51 Besenyő János – Búr Gábor – Horváth Sándor: Magyar katonák és rendőrök az ENSZ angolai békeműveletében. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat. p. 132–133.

Irányító Központ igyekezett minél több gyakorlati tapasztalatot beépíteni a felkészítés során. Természetesen a kiképzésben helyet kaptak az olyan katonai képességek, mint például a rádióforgalmazás, a térképolvasás, tájékozódás, gépjárművezetés, fegyverhasználat, túlélési ismeretek. Ezeket a katonák többsége megfelelő módon ismerte, többnyire csak az ismeretek felrészítése, illetve az eltérő ENSZ-eljárások elsajátítása volt a cél.⁵²

A kiképzéssel kapcsolatos tapasztalatok igazolják, hogy bármennyi tapasztalatot is szerzünk, a felkészítést nem lehet 100%-osan végezni.

A békefenntartók felszerelése

Angolába kiküldött tisztjeink eleinte sok olyan dolgot kaptak, ami inkább mérsékelt vagy hideg égővi országokban és nem a trópusokon lehetett használni, ezért használhatatlan volt. Ez azonban csak kint a terepen derült ki. Például az akkor rendszerben lévő 70M gyakorló öltözet és a 70M bakancs trópusi körülmények között egyértelműen használhatatlan volt. Többen is említették, hogy a gyakori esőzések idején a bakancsok talpa egyszerűen levált, illetve a szellőzés hiánya miatt sokan komoly láb-fertőzést, gombásodást kaptak. Ezért sokan vagy más békefenntartóktól vásároltak dzsungelhadviselésre kifejlesztett bakancsokat, vagy a helyi boltokból szereztek be az angolai körülményekhez jobban alkalmazkodó cipőket. De olyan is előfordult, hogy szandálban vagy papucsban vezették a járóautókat.⁵³ Az ellátmányként kapott hálósák alkalmas volt a -15, -20 fokos hidegben, de a +40 fokban már senki sem használta. Megfigyelőink kaptak például egy olyan napszemüveget, ami olyan sötét volt, hogy nem lehetett átlátni rajta, de nem szűrte az UV-sugárzást. A kapott tengerészcsákó nagyon praktikusak voltak az utazás alatt, de a külszolgálat alatti használatuk (mindig, mindent abban tároltak) nagyon nehézkes volt. Praktikusabb lett volna egy láda, ami „missziós szekrényként” is alkalmazható.

A fenti dolgokat leszámítva a többi kapott eszköz megfelelt a követelményeknek. Sőt, a magyarok bizonyos ruházati cikkekből (fehérenemű, zokni, stb.) a szükségénél többet is kaptak. Persze voltak olyan cikkek is, amelyek nemzetközi összehasonlításban is megállták a helyüket. Különösen jónak bizonyult a Ruházati Ellátó Központ (REK) által, saját tervek szerint készített szúnyogháló, ami segítségével egy kb. 3–3,5 négyzetméteres „baldachinos ágyat” tudtak létrehozni. (Ezt a többi nemzet irigyelte is a magyaroktól.) A felszereléshez tartozott még az egészségügyi szolgálat által biztosított egészségügyi csomag, amely tartalmazta az alapvetően szükséges eszközöket, ami az adott időszakra jellemző, korszerű és használható volt.

52 Ennek ellenére történt olyan eset, hogy egy magyar katona képtelen volt vezetni az ENSZ által adott terepjárót, mivel itthon csak Trabant gépjárművet vezetett és mivel nem tudta teljesíteni a gépjármű vezetési vizsga követelményeit, hazaküldték.

53 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 241–242.

A békefenntartók tevékenysége

A magyar katonák az ENSZ-felkészítés és a vizsgák után kerültek ki a különböző táborokba az egyenlő rotációs elv alapján, illetve annak megfelelően, hogy az adott nemzet milyen befolyással rendelkezett. Ez úgy működött, hogy az évet négy, három hónapos időszakra osztották fel, amelyet mindig más és más táborokban kellett eltölteni. Így egy békefenntartó négy különböző táborban szolgált. Erre azért volt szükség, mivel a táborokat három (A, B, C) kategóriába sorolták. Az „A” kategóriába tartoztak a városok, ahol az infrastruktúra adott volt, mindent be lehetett szerezni, egyszóval ez volt az „első osztály”. A „B” kategóriás táborok még élhetőek voltak, de az itt szolgálók élete már sokkal nehezebb volt. A „C” kategóriás helyek a legelhagyottabb területeken (sivatag vagy dzsungel) voltak. Itt mindenféle infrastruktúra nélkül, szinte teljesen elzárva a világtól teljesítettek szolgálatot, és fűkunyhóban vagy sátorokban éltek. Csak rádióval tudták a külvilággal tartani a kapcsolatot, fehér embert pedig hős számra nem láttak.

Az volt a szabály, hogy úgy kellett váltogatni a beosztásokat, hogy mindenki mindegyik kategóriába bekerülhessen.⁵⁴ Szerencsére a magyar tisztek rendelkeztek egy komoly előnnyel, ugyanis nagy részük beszélt oroszul, így őket többnyire a jobban ellátott körzetparancsnokságokra helyezték, ahol ők tartották a kapcsolatot az ENSZ-szállítóhelikopterek orosz és ukrán legénységével.⁵⁵ A többiek azonban igen sokszor „C” kategóriás táborokban kezdték meg a szolgálatukat, sokszor igen mostoha körülmények között.⁵⁶

A békefenntartók tevékenysége klasszikus megfigyelői feladat volt, ahol a főbb tevékenységük a szembenálló felek megfigyelése, azok létszámának, fegyverzetének ellenőrzése, dokumentálása, majd jelentése. Később részt vettek a szembenálló felek leszerelésében, a fegyverek begyűjtésében, humanitárius konvojok kísérésében, és a parlamenti választások lebonyolításában is. Emellett még a különböző tűzszünetesértések (amikor például fegyveres összetűzések robbantak ki a leszerelők között) kivizsgálásában vettek részt. A mindennapi tevékenységükhöz tartozott a táborok működtetése, a mindennapi élet megszervezése (főzés, takarítás, vízhozás, mosás stb.) is, amely jelentős időt igényelt.

Többen is elmondták, hogy az eldugottabb táboroknál komoly gondot okozott az élelmiszerek beszerzése. Ugyanis mindent a saját fizetésükből kellett megvásárolniuk, és magukon kívül másra nem igazán számíthattak. De hiába volt pénzük, ha nem találtak elegendő mennyiségű és minőségű élelmiszert. Nem úgy volt, hogy

54 Besenyő János – Búr Gábor – Horváth Sándor: Magyar katonák és rendőrök az ENSZ angolai békeműveletében. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat. p. 108.

55 Uo. p. 134.

56 Az UNAVEM II-ben résztvevők nagy része – mivel az ENSZ még nem építette ki a saját bázisait – hasonlóan az őslakosokhoz, fűkunyhókban élt. Az UNAVEM-II végére elkészültek az emberibb körülményeket biztosító – a portugálok által hátrahagyott, a háborús évek alatt romossá vált, de az ENSZ által némileg rendbe hozott és berendezett házakban – munka és lakóhelyek (nappal munkahely, nyugodt, csendes időszakban, lakóhely). A későbbi műveletekben (UNAVEM III és MONUA) olyanmire javultak az elhelyezési körülmények, hogy még ezekben a táborokba is sikerült konténereket, sátrakat telepíteni.

kimentek a piacra és egy helyen mindent megvásároltak. Sokszor megtörtént, hogy az ebédhez szükséges dolgokat hat faluból kellett összevásárolniuk. Előfordult, hogy egyes helyeken a békefenntartók hetekig nem ettek húst, csak gyökerekből főzött kását, káposztát és számukra ismeretlen növényeket, gyümölcsöket fogyasztottak.⁵⁷

A nagyobb városokban települt parancsnokságokon azért jobb volt a helyzet, de különböző beszerzési nehézségekkel ott is sokszor szembesültek a magyar katonák. Ezeket egy különleges módszerrel igyekeztek áthidalni. A misszióban használatos rádió az egyik frekvenciára minden magyar bejelentkezett egy megadott időpontban, amikor kötetlenül beszélgethettek egymással. Általában ilyenkor mentek az elhagyott vidékeken szolgálók kérései a luandai parancsnokságon lévők felé, hogy borítékot, bélyeget, szappant, ásványvizet vagy éppen csokoládét szeretnének. Amikor valamelyik magyar tiszt felkerült Luandába, mindig a mogyorós csokoládéért, illetve cigarettáért zaklatták, mert ellátásuk nagy része úgy működött, hogy ami vidéken nem volt kapható, azt rádióan bediktálták a fent lévőknek. Ők összegyűjtötték ezeket az igényeket, beszerezték azokat, majd a következő héten helikopterrel elküldték. A táborokban szolgálók pedig elküldték az áruk ellenértékét. A rendszer működőképességét bizonyította, hogy senki sem tudott olyan esetről, hogy valaha is vita lett volna az elszámolással. Mindenki becsületesen rendezte az adóságát.⁵⁸

Az ország és a misszió instabilitása nagyon sok váratlan, sokszor veszélyes helyzetet teremtett, amelyekben a magyar katonák sikeresen helyt álltak. Az egyik ilyen eset volt, amikor öt magyar békefenntartó esetében az eredetileg tervezett váltás idejét további két hónappal kellett meghosszabbítani. Ezt a honvédség, és a résztvevő katonák csak az ENSZ New York-i parancsnokságának erőteljes nyomásgyakorlása után vállalták.⁵⁹ De történt olyan is, amikor a magyar katonát egy angolai rendőr akarta egy vitás kérdés eldöntéseként agyonlőni. Másokat az 1993-ban újra kirobbanó harcokban bántalmaztak az UNITA fegyveresei, de olyan is történt, hogy valakire rálőttek. Ennek ellenére egy magyar katona sem hagyta el az állomáshelyét, egészen a kivonásukig végezték a munkájukat. Az egyik tisztnek még arra is jutott ideje, hogy az állomáshelye felszámolásával együtt, az ott rekedt, életveszélybe került apácákat is kimentse.⁶⁰ Más pedig tudán kívül hónapokon keresztül dzsippel hajtott át a békefenntartók által használt út alá helyezett aknákon, amelynek az indítója nem működött.⁶¹ Emberenként változó az a reakció, ami egy háborús körülmények közötti helyzetben, egy fegyveres konfliktus kivizsgálása során, esetleg sérültek, halottak, vér és pusztulás látványa során jön létre. Ezekben az esetekben a magyar békefenntartók nem veszítették el a fejüket, feladataikat – sokszor az életük

57 Besenyő János – Búr Gábor – Horváth Sándor: Magyar katonák és rendőrök az ENSZ angolai békeműveletében. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat. p. 144.

58 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 246–247.

59 MNL OL XIX-J-1-j, ENSZ BT, 1991, 003159

60 Besenyő János – Búr Gábor – Horváth Sándor: Magyar katonák és rendőrök az ENSZ angolai békeműveletében. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat. p. 141.

61 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 324.

kockáztatásával is – lelkiismeretesen végrehajtották.⁶² Természetesen mindenki tisztában volt azzal, hogy egy ilyen feladat rosszul is végződhet, ennek ismeretében vállalták a szolgálatot.

Nem kis feladat volt az sem, hogy a békefenntartók – hűen az ENSZ alapelveihez – semlegesek tudjanak maradni. Az eddigi kutatások és a saját tapasztalataim alapján látható, hogy előbb vagy utóbb a békefenntartókban törvényszerűen kialakultak – akár pozitív, akár negatív – érzelmek a művelet során az ott élőkkel, illetve a szembenálló felekkel kapcsolatosan. Ezt azonban a katonáink kifelé nem mutatták. Több dokumentum is bizonyítja, hogy a szembenálló felek sohasem kérdőjelezték meg a magyar békefenntartók elfogulatlanságát, azokat mindig pártatlannak tekintették.⁶³

A békefenntartók mentális állapotára a családjukkal való kapcsolattartás is hatással volt. A családtagokkal főként levélben tartották a kapcsolatot, ami általában nyolc hét alatt fordult meg, mivel telefon nem volt a környéken. Sok magyar katona csak akkor tudott telefonálni haza, ha Luandába járt valamiért. A parancsnokságon ugyanis működött egy telefonfülke, onnan lehetett hívást kezdeményezni, amit vagy ott rögtön kifizettek, vagy a fizetésükből vonták le.

Bár az országban működött magyar nagykövetség, de az a folyamatos létszámcsökkentések és az egyre romló biztonsági körülmények miatt csak korlátozottan tudott segítséget nyújtani az ott szolgáló magyar katonáknak.⁶⁴ Még ez a szerény támogatás is megszűnt, amikor 1992-ben a sikertelen választások után kitört harcok miatt – épp a katonák segítségével – evakuálták Luandából a magyar nagykövetséget.⁶⁵ 1993-ban ugyan újrainították – csökkentett létszámmal – a nagykövetséget, de már abban az évben véglegesen bezárásra került.⁶⁶ Ugyanebben az évben több magyar katonát is kivontak a műveletből, mert azok biztonságát az ENSZ nem tudta garantálni.⁶⁷

62 Volt olyan magyar tiszt, aki elmesélte, hogy több esetben került olyan helyzetbe, amikor a kormányellenes csoportok vezetőivel tárgyalt, hogy életveszélyesen megfenyegették. Olyan szinten eldurvult a helyzet, hogy úgy érezte nem kerül ki élve belőle. A maximum, amit tudott tenni, az volt, hogy titokban két órán keresztül lenyomva tartotta a rádió beszédváltóját, így a bázison maradt társai hallották, hogy mi történt vele és a társaival. Ez a tiszt hét hónapig teljesített szolgálatot az ország déli részén, a Világszervezet katonái által csak „halálzónának” nevezett körzetben ahol a szembenálló felek között csak a rablók, egyéb fegyveres csoportok és a békefenntartók tartózkodtak. (Forrás: Solti István nyugállományú alezredes, 2010. december)

63 MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1992, 001325

64 MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1992, 0085

65 MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1992, 002913

66 A nagykövetség zárójelentése szerint „Ugyancsak pozitív elemnek bizonyult az UNAVEM-II misszióban a magyar katonai megfigyelők folyamatos jelenléte, miközben egyes országok a konfliktus súlyosbodásával visszavonták képviselőiket... az UNAVEM-II misszióban való közreműködésünket az érdekelt angolai felek nagyra értékelték. A magyar katonai megfigyelők a kritikus helyzetekben való helytállásukkal tekintélyt szereztek a nemzetközi állományon belül.” MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1993, 4310 Egyébként a Külügyminisztériumban sokan nem értették egyet az angolai és más afrikai nagykövetségeink bezárásával. Dr. Horváth Tamás, algériai nagykövetségünk így fogalmazott ezzel kapcsolatosan: „Küldképviseleti rendszerünk amputálása megnehezíti jövőbeni mozgásunkat, a korábbi kapcsolatok felújítását... Hazánk esetében, költségvetési gondjaink ellenére sem lenne szerencsés feladni az Afrikában már megszerzett pozícióinkat, kapcsolatainkat.” MNL OL XIX-J-1-j, Afrika, 1994, 00160

67 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa. p. 306–307.

Még két évig próbált az ENSZ békét teremteni, de az egyre romló biztonsági helyzet miatt 1995 februárjában megszüntették az UNAVEM II mandátumát, majd erősebb felhatalmazással létrehozták az UNAVEM III,⁶⁸ majd újabb két éven belül (1997) a MONUA műveletet. Ezekbe a műveletekbe már sokkal kevesebb katonát küldtünk a korábbiaknál.

* * *

A magyar katonák angolai tevékenysége akkor ért véget, amikor 1999. március 20-án az ENSZ Angolai Megfigyelő Missziója (MONUA) szerény ceremónia kíséretében végleg elhagyta a néhai portugál gyarmatot. A MONUA a luandai kormány kérésére vonult ki az országból, mivel az angolai hatóságok és a Jonas Savimbi vezette Nemzeti Szövetség Angola Teljes Függetlenségéért (UNITA) gerillaszervezet között 1998 decemberében újra kirobbantak a harcok, s ezúttal az UNITA véresebb és intenzívebb harcokba kezdett, mint azelőtt valaha is. Ezért a MONUA nem tudta ellátni feladatait az UNITA egységei által elfoglalt területeken, így a luandai vezetés kérte az ENSZ missziójának megszüntetését.⁶⁹ Ezek után még jó pár évnek kellett eltelnie, hogy a konfliktust lezárhassák, de békefenntartók a MONUA megszűnése után már nem vállaltak újabb szerepet az országban.

A magyarok kimagasló szakmai tevékenységét a világszervezet azzal ismerte el, hogy a ruandai–ugandai határőrizeti misszióban (UNOMUR) és a libériai misszióban (UNOMIL) is vezető beosztásokat ajánlottak fel Magyarországra részére.⁷⁰ Itthon azonban – talán a missziók kis létszáma miatt – kevésbé tekintették fontosnak az angolai műveletet, annak tapasztalatait csak korlátozottan (főként az Angolába kimenő újabb váltások felkészítésekor) használták fel. Az ott összegyűjtött ismeretek egy része pedig elveszett a honvédség számára.

Most, hogy újból előtérbe kerültek a fekete kontinensen zajló békeműveletek, egyre többen tartják fontosnak a még elérhető angolai tapasztalatok feldolgozását, a kiképzésbe történő beépítését. Erre törekszik az ismét létrehozott Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, amely kiemelt figyelmet fordít a különböző műveletekben szerzett tapasztalatok feldolgozására.

68 A művelet megindításáról 1995 májusában így írt Maris Zsolt II. osztályú titkár a pretoriai nagykövetségünkéről: „Az UNAVEM III várhatóan a legfontosabb és a legköltségesebb ENSZ misszió lesz 1995–1996-ban. A világszervezet vezetése a minden eddiginél nagyobb szabású akcióval kívánja kiköszörülni az előző (UNAVEM-II.) akció bukásával tekintélyén esett csorbát.” MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1995, 00779

69 W. Martin James, Susan Herlin Broadhead: Historical dictionary of Angola. Scarecrow Press, 2004, p. 100.

70 MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1993, 4310

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek, tanulmányok

- A Honvédelem négy éve, 1990–1994. Budapest, Zrínyi Kiadó
- Besenyő János – Búr Gábor – Horváth Sándor: Magyar katonák és rendőrök az ENSZ angolai békeműveletében. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
- Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában. Budapest, 2013. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
- Besenyő János: A Magyar Honvédség részvétele az angolai béketeremtésben. Sereg Szemle, 2010/1. 134–143. oldal
- Búr Gábor: A szubszaharai Afrika története 1914–1991. Budapest, 2011. Kossuth Kiadó
- Patrick Chabal, Nuno Vidal: Angola: the weight of history. Columbia University Press, 2007
- Tony Hodges: Angola: from Afro-Stalinism to Petro-diamond capitalism. Indiana University Press, 2001
- W. Martin James, Susan Herlin Broadhead: Historical dictionary of Angola. Scarecrow Press, 2004

Levéltári dokumentumok

- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1988, 00668
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1988, 003961
- MNL OL XIX-J-1-j, Namíbia, 1988, 003777
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 001056
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 00541
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 00377
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 00379,
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 00381,
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 001844
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 0030
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1990, 002492
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 002042,
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 001673
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 002083
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 0041
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1991, 0039
- MNL OL XIX-J-1-j, ENSZ BT, 1991, 003159
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1992, 001325
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1992, 0085
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1992, 002913
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1993, 4310
- MNL OL XIX-J-1-j, Afrika, 1994, 00160
- MNL OL XIX-J-1-j, Angola, 1995, 00779

Internetes források

- MONUA honlapja:
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Monua/monuab.htm> (letöltés ideje: 2014. 09. 30.)
- UNAVEM-II. honlapja:
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/UnavemIIB.htm> (letöltés ideje: 2014. 09. 30.)
- UNAVEM – I. honlapja:
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/UnavemIB.htm> (letöltés ideje: 2014. 09. 30.)
- A szabadszállási Honvéd Nyugdíjas Klub honlapja:
<http://hnykszabadszallas.5mp.eu/web.php?a=hnykszabadszallas&o=Xx6rGZx7yn>
(letöltés ideje: 2014. 06. 25.)